

Het waarom en hoe van Shell Must Fall

Achtergrond & Strategische overwegingen

Amsterdam, april 2021

INHOUDSOPGAVE

1. Shell Must Fall!	3
a. Introductie	3
b. Waarom we Shell moeten ontmantelen.....	4
c. Hoe we Shell kunnen ontmantelen	5
2. Het verzet tegen Shell kent een lange geschiedenis.....	7
a. Verzet tegen Shell's betrokkenheid in Zuid-Afrika	7
b. Frontlinie gemeenschappen in verzet tegen Shell	8
3. Shell Must Fall campagne	9
a. Shell Must Fall beweging: samenwerking en decentrale acties.....	10
b. Herdenkingsacties voor de Ogoni 9	10
c. Reflecties	10
4. Waar staan we nu als klimaatbeweging	11
5. De weg vooruit	13

1. Shell Must Fall!

Tijdens de Shell aandeelhoudersvergadering van 2019 kondigden Code Rood, CluB en Gastivists Shell Must Fall! aan: Een campagne gericht op het ontmantelen van Shell.

<https://www.youtube.com/watch?v=T2S7F6Ln0vg&t=28s>

Shell vormt een enorm obstakel voor de noodzakelijke klimaattransitie. De manier waarop de multinational functioneert en is georganiseerd zorgt ervoor dat klimaat, milieu, mensenrechten en andere ethische afwijkingen het altijd zullen afleggen tegen de mogelijkheid om winst te maken. Het wordt tijd dat iedereen gaat zien en erkennen dat Shell niet gaat veranderen. De enige oplossing is het gestructureerd ontmantelen van het bedrijf om een rechtvaardige toekomst zonder Shell te bouwen. Shell zal nooit zijn eigen infrastructuur afbreken, het bedrijf zal werknemers en getroffen gemeenschappen niet compenseren en ecosystemen niet repareren. Het is tijd om dit obstakel op ons pad te ontmantelen.

In deze Toolkit geven we informatie over de Shell Must Fall campagne. We vertellen meer over onze doelen en hoe Shell Must Fall past binnen een lange traditie van verzet tegen Shell. Daarna gaan we in op hoe je zelf in actie kunt komen tegen Shell en onderdeel kunt worden van Shell Must Fall, met praktische tips en inspirerende voorbeelden. We hopen dat deze Toolkit nuttig is! Heb je tips of ideeën over hoe het nog beter kan? Laat het ons weten op info@code-rood.org

Eisen Shell Must Fall:

- **ONTMANTEL SHELL** met de hulp van ieder wettelijk, economisch of politiek middel dat nodig is
- zorg voor een **EERLIJKE TRANSITIE** voor arbeiders in de fossiele industrie
- garandeer **HERSTEL** voor getroffen gemeenschappen en ecosystemen
- bouw een gedecentraliseerde en gesocialiseerde **ENERGIE DEMOCRATIE** voor iedereen

a. Introductie

Deze Toolkit is bedoeld voor iedereen die geïnteresseerd is in de Shell Must Fall campagne en zelf in actie wil komen tegen Shell. De Toolkit is zowel voor meer ervaren activisten als voor activisten die nog weinig of helemaal geen actie-ervaring hebben. Deze Toolkit bevat informatie en ideeën voor inhoudelijke discussies, en praktische tips voor effectieve en veilige acties.

Het idee voor het maken van deze Toolkit is ontstaan nadat we in 2020 meerdere decentrale actiedagen hadden georganiseerd. Ons oorspronkelijke plan was het organiseren van een massa-actie om de aandeelhoudersvergadering van Shell in mei 2020 te blokkeren. Door Corona werden we echter gedwongen om lokaal en in kleinere groepen in actie te komen. We merkten dat deze vorm van decentraal, tegelijkertijd uitvoeren met verschillende groepen op verschillende plekken ook in de toekomst een belangrijke rol zal blijven vervullen in het activisme. Met deze Toolkit hopen we op afstand groepen te kunnen ondersteunen om zelfstandig, maar wel als onderdeel van een grotere campagne, actie te voeren.

We hopen dat deze Toolkit nuttig is! Heb je tips of ideeën over hoe het nog beter kan? Laat het ons weten op info@code-rood.org

Deze Toolkit bestaat uit 3 delen:

Deel 1: Shell Must Fall

Dit deel gaat over de campagne Shell Must Fall. Waarom moet Shell eigenlijk ontmanteld worden? Wat zijn onze doelen? Hoe past Shell Must Fall in de lange geschiedenis van verzet tegen Shell en waar staan we op dit moment? Dit deel is bedoeld ter informatie en om gesprek en discussie over effectieve acties te stimuleren binnen je groep.

Deel 2: Praktische tips

In dit deel geven we praktische tips rondom het organiseren en uitvoeren van een actie met een kleine of grotere groep. Dit deel bevat ook tips voor gesprekken en discussies die je in je groep kunt voeren om gezamenlijk strategie te bepalen en te zorgen dat iedereen volwaardig mee kan doen en gehoord wordt.

Deel 3: Actie inspiratie

In dit deel laten we verschillende acties zien ter inspiratie voor je eigen actie.

b. Waarom we Shell moeten ontmantelen

*De onderstaande tekst is gebaseerd op het onderzoeksrapport *Still Playing the Shell Game* van SOMO, met bijdragen van verschillende experts en organisaties. Het hele rapport is hier te lezen: <https://futurebeyondshell.org/the-shell-game/>*

Een rechtvaardige transitie gaat natuurlijk niet alleen over het aanpakken van Shell, maar over het hele systeem dat het mogelijk maakt voor Shell om te opereren zoals ze dat doen. Als één van de grootste olie- en gasbedrijven ter wereld, heeft Shell dit systeem beïnvloed en ervan geprofiteerd. Shell is iconisch voor de olie- en gasector en het bedrijfsmodel is typerend voor een moderne multinational die goed voor zijn leidinggevenden en aandeelhouders zorgt. Dit bedrijfsmodel is niet uniek voor Shell, maar Shell voert het wel buitengewoon goed uit!

Als we nadenken over de toekomst en over structurele en duurzame verandering, is het dus belangrijk om ervoor te zorgen dat we deze structuren van ongelijkheid en uitbuiting niet weer herhalen. Geïnspireerd door onze actie tijdens Shell's aandeelhoudersvergadering in 2019, bekeek een onderzoeksgroep Shell vanuit verschillende invalshoeken. Zij identificeerden vier obstakels waarmee Shell een rechtvaardige transitie bemmert: Shell's belangrijkste prioriteit blijft winstmaximalisatie, het bedrijf floreert op ongelijkheid en ondermijnt democratische besluitvorming, en Shell's scenario's en marketing zijn misleidend. Het is daarom belangrijk dat Shell geen plek heeft aan de tafel waar besloten wordt over onze toekomst.

Obstakels voor een rechtvaardige transitie

Obstakel 1: Shell wordt gedreven door winstmaximalisatie

De afgelopen 20 jaar heeft Shell ervoor gekozen om 237 miljard dollar te besteden aan het terugkopen van aandelen en het uitbetalen van winsten aan aandeelhouders. Er is geen prioriteit gegeven aan investeringen in onderzoek, of het omscholen van werknemers voor een klimaatvriendelijkere toekomst. In plaats daarvan heeft het bedrijf overal ter wereld samenlevingen onthouden van inkomsten door geen of weinig belasting te betalen, en heeft het ons allemaal opgezaagd met de opwarming van de aarde. Er is een enorme kloof tussen wat de topmanagers van het bedrijf verdienen en het gemiddelde loon. De CEO verdient 277 keer zoveel als een gemiddelde Shell werknemer in Nederland, en zelfs 4050 keer zoveel als een werknemer in Nigeria. Elke euro die wordt uitgegeven aan excessieve uitbetalingen aan leidinggevenden en aandeelhouders, of die wordt verschoven naar belastingparadijzen, is een euro die niet wordt besteed aan het bieden van een fatsoenlijk loon, of het omscholen van werknemers voor klimaatbestendige banen, of het opruimen van olielozingen, of het compenseren van getroffen gemeenschappen.

Obstakel 2: Shell gedijt op ongelijkheid en gewelddadige uitbuiting van mensen en ecosystemen

Shell is groot geworden dankzij oliereserves uit gekoloniseerde gebieden, en heeft altijd nauwe banden gehad met de Nederlandse koloniale overheersers. De relatie tussen oliebelangen en koloniale belangen in de Indonesische Archipel was zo expliciet dat historicus en journalist Paul van 't Veer stelt dat het Nederlandse imperialisme rond de eeuwwisseling van de twintigste eeuw 'naar olie riekte'. Het koloniale bestuur faciliteerde olieconcessies en leverde staatsingenieurs, en beschermde de oliereserves van Nederlands-Indië actief tegen exploitatie door andere buitenlandse oliemaatschappijen.

Door deze koloniale banden kon Shell groeien, en kon de kolonisator zijn territoriale macht uitbreiden. Sommige van de praktijken die Shell in de koloniale tijd heeft ontwikkeld worden vandaag de dag voortgezet via investeringsverdragen en CO2-compensatieregelingen. De geschiedenis van Shell laat zien dat het bedrijf er niet voor terugdeinst om brandstof te leveren voor, en deel te nemen aan, gewelddadige gebeurtenissen. De schade die zwarte en inheemse mensen en hun gebieden is aangedaan en die nog steeds niet gestopt is, vraagt om erkenning en herstelbetalingen.

Als Shell verantwoordelijk gehouden wordt voor uitbuiting en milieuverniëting, zal het bedrijf niet in staat zijn de winsten te maken die het nu maakt. Zolang Shell bestaat, zal ongelijkheid en uitbuiting onderdeel zijn van het bedrijfsmodel.

Meer lezen over Shell's samenwerkingen met repressieve en ondemocratische regimes (slechts een paar voorbeelden uit een lange lijst):

Nigeria: <https://www.theguardian.com/sustainable-business/shell-nigeria-oil-payment-corruption-scandal>
Zuid-Afrika: <https://constantinereport.com/the-neptune-strategy-shell-propped-up-apartheid-in-south-africa/>
Myanmar: <https://unearthed.greenpeace.org/2017/09/14/shell-myanmar-government-rohingya-violence/>
Brunei: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/13510347.2019.1678591>

Obstakel 3: Shell ondermijnt democratische besluitvorming

Sinds het begin van haar bestaan heeft Shell toegang gehad tot beleidsmakers om haar eigen belangen veilig te stellen. Mensen die wisselen tussen carrières bij Shell en de Nederlandse overheid – de zogenaamde draaideurrelaties – geven Shell directe toegang tot de hoogste besluitvormende organen in Nederland en stellen het bedrijf in staat om contacten te leggen met politici met een hoge status en invloed. Daarnaast beïnvloedt het bedrijf ook bilaterale en vrijhandelsovereenkomsten om het beleid in haar voordeel vorm te geven. Dit heeft ervoor gezorgd dat deze overeenkomsten vaak verregaande bescherming bieden aan bedrijven en investeerders tegen eventuele overheidsmaatregelen die hun verwachte winst in de weg zouden kunnen staan. De dreiging van private rechtszaken (arbitrage) en de bijkomende schadevergoedingen kan overheden er op deze manier van weerhouden om bijvoorbeeld maatregelen te nemen die klimaatverandering tegengaan.

Obstakel 4: Shell misleidt de publieke opinie

Shell ontwikkelt toekomstscenario's, en gebruikt marketingcampagnes en misleidende reclame om zichzelf te presenteren als onmisbare speler die de samenleving door de energietransitie kan loodsen. Met de hulp van controversiële marketingbedrijven zoals Edelman probeert Shell haar bijdrage aan de opwarming van de aarde en haar betrokkenheid bij sociaal en ecologisch onrecht te verhullen. Daarnaast werkt het bedrijf samen met – in de ogen van het publiek – betrouwbare partners om zichzelf te rechtvaardigen. Zelfs kinderen worden door Shell's onjuiste historische en wetenschappelijke informatie gevoed. Dat gaat zelfs zo ver dat sommige kinderen via Shell's onderwijsprogramma's voor de eerste keer in aanraking komen met informatie over klimaatverandering en hernieuwbare energie. Shell gebruikt advertenties en marketing om het gevoel van urgentie over klimaatverandering te onderdrukken, om in de smaak te vallen bij het grote publiek en om aan de onderhandelingstafel te blijven bij de overheid. Zo beïnvloeden ze zowel het tempo van de energietransitie (niet te snel) als de richting (blijvende vraag naar fossiele brandstoffen). Shell is er hierdoor in geslaagd om de verantwoordelijkheid te verleggen naar de consument. De marketing maakt van klimaatverandering en de energietransitie een vraagprobleem, in plaats van een probleem dat wordt gestuurd door het aanbod. Het bedrijf belooft innovatieve oplossingen die opslag van CO2 mogelijk maken, zodat de aanvoer ongehinderd door kan gaan.

Als multinationals zoals Shell de energietransitie blijven beïnvloeden en bepalen zullen we tegen deze obstakels aan blijven lopen. Elke keer dat Shell een nieuwe technologie of structuur voorstelt, moeten we dus kritisch kijken of het niet hetzelfde winstgevende, antidemocratische en uitbuitende bedrijfsmodel reproduceert.

Wat houdt een duurzame toekomst voor Shell dan wel in? Wij zeggen: fossiele brandstoffen, en dus bedrijven als Shell, hebben geen toekomst binnen een rechtvaardig systeem. Daarom eisen wij de ontmanteling van Shell. Met 'ontmantelen' bedoelen we een gecontroleerde uitfasering, en het radicaal en verantwoord omvormen van Shell's eigendom, eigenaarschap en economische activiteiten, als onderdeel van een rechtvaardige transitie.

c. Hoe we Shell kunnen ontmantelen

*De onderstaande tekst is gebaseerd op het onderzoeksrapport *The Future We Want* van TNI. Het hele rapport kun je hier lezen: <https://futurebeyondshell.org/the-future-we-want/>*

Zoals we hierboven hebben laten zien, beschouwen grote internationale bedrijven zoals Shell energie als een manier om hun winst te maximaliseren. Maar om in de behoeften van mensen te voorzien, en tegelijk binnen de grenzen van de planeet te blijven, hebben we een heel andere logica nodig dan die van de "vrije

markt". Wij zien een deel van de oplossing in nieuwe vormen van publiek eigendom - door gemeenten, burgercollectieven en werknemers, vaak in de vorm van coöperaties – die wél het algemeen belang dienen. Ook staatseigendom kan een sleutelrol spelen in het ontmantelen van bedrijven als Shell.

Er zijn haalbare alternatieven voor een toekomst na Shell, waarin we afstappen van het idee van megacorporaties en kiezen voor gemeenschappelijke, openbare, democratische en gedecentraliseerde systemen van energieopwekking, -distributie en -voorziening, en waarin we via wetgeving, regulering en strikte handhaving milieu- en mensenrechtenschendingen tegengaan.

Costa Rica toont aan dat het mogelijk is een doeltreffend en eerlijk elektriciteitssysteem op te bouwen dat gebaseerd is op openbaar eigendom. In 2017 maakten hydropower, geothermische, wind-, zonne- en biomassa-energiebronnen daar 99,7% uit van de energiemix. Het overgrote deel werd opgewekt door stroomproducenten in staatseigendom en sociaal eigendom. Het Costa Ricaanse elektriciteitsinstituut (ICE) produceerde 66%, en subnationale openbare nutsbedrijven en vier rurale energiecoöperaties produceerden samen nog eens 7%. Deze coöperaties hebben meer dan 1.900 werknemers en leveren elektriciteit aan meer dan 390.000 gebruikers. COOPELESCA is een van deze coöperaties, en heeft onder meer de taak de natuurlijke omgeving van het land in stand te houden. In 2015 had de coöperatie haar volledige koolstofvoetafdruk gecompenseerd, voornamelijk door de aankoop van land dat het risico loopt op milieuvervuiling. De coöperatie betreft ook de bewoners bij de ontwikkeling van lokale ontwikkelingsplannen, die gemeenschapsinitiatieven aanmoedigen en ondersteunen.

Waarom nu?

Het verzet tegen de klimaatcrisis is toegenomen, en de Covid-19-pandemie heeft zowel de noodzaak als de mogelijkheid van snelle verandering laten zien. Activisten, academici, wetenschappers en regeringen erkennen steeds vaker de noodzaak om onze afhankelijkheid van fossiele brandstoffen achter ons te laten. De tijd is gekomen voor een strategische analyse en discussie over hoe we een toekomst na Shell kunnen opbouwen.

Begin 2020 maakte de olieprijs een ongekende daling, veroorzaakt door een 'olieoorlog' die Rusland en Saoedi-Arabië ontketenden. Zij wilden de Amerikaanse schalieolieproducenten uit de markt te drukken. De Covid-19-pandemie versnelde deze prijsdaling - de olieprijs bereikten historisch lage en zelfs negatieve waarden. De gevolgen voor de oliemaatschappijen waren enorm, vooral in de dure Amerikaanse schalie-olie-sector. Voor de kleinere olieproducerende landen, zoals Algerije, Ecuador, Irak, Libië, Nigeria en Venezuela, verergerde de situatie de bestaande economische moeilijkheden, met olopende begrotingstekorten en een verlies aan financiële reserves.

Shell heeft aangekondigd dat haar totale emissies waarschijnlijk in 2018 hun piek hebben bereikt en haar oliewinning in 2019. Het is duidelijk dat het tijdperk van fossiele brandstoffen ten einde begint te komen. We moeten dit moment van overgang aangrijpen om aan te dringen op echte veranderingen en een herverdeling, niet alleen van energie, maar ook van macht. Momenten van crisis en verandering kunnen kansen zijn voor de machtigen om nog machtiger te worden, maar ook voor echte systematische verandering. De overgang weg van fossiele brandstoffen is een unieke gelegenheid om aan te dringen op deze systematische verandering. Een lange geschiedenis van strijd en verzet geeft ons de creativiteit en de moed om ons een betere toekomst voor te stellen, en om te beginnen met het bouwen van deze toekomst.

Een rechtvaardige transitie

Met Shell Must Fall maken we ons hard voor een rechtvaardige transitie. Een rechtvaardige transitie is een transitie die ervoor zorgt dat de kosten van stoppen met fossiele brandstoffen niet worden gedragen door arbeiders of gemarginaliseerde mensen en gemeenschappen, of door ecosystemen. Dit betekent dat we moeten veranderen hoe samenlevingen - en productie - zijn georganiseerd, in plaats van simpelweg de ene energiebron te vervangen door een andere. Klimaat- en arbeidersbewegingen komen steeds meer samen rond het idee dat het onmogelijk is om de afhankelijkheid van fossiele brandstoffen te doorbreken zonder de diepgewortelde structuren van institutionele ongelijkheid en racistische, seksistische en kapitalistische uitbuiting aan te pakken die ons naar de rand van een ecologische ramp en een sociale crisis hebben gedreven.

- Een rechtvaardige transitie ziet er op verschillende plaatsen anders uit
- Een rechtvaardige transitie is antiracistisch
- Een rechtvaardige transitie is een klassenkwestie
- Een rechtvaardige transitie is een gendervraagstuk (en de toekomst is feministisch)
- Een rechtvaardige transitie gaat over meer dan klimaat
- Een rechtvaardige transitie gaat over democratie

De eisen van Shell Must Fall (zie Hoofdstuk 1, pagina 2) zijn gestoeld op het idee dat we Shell niet ongecontroleerd moeten laten vallen, maar dat we het heft in eigen hand moeten nemen en een rechtvaardige transitie moeten afdwingen.

'Het laatste wat we nodig hebben middenin een klimaatcrisis is een oliegi-gigant die met zijn aandeelhouders samenkomt om te bepalen hoe zij hun winsten gaan verhogen.'

Een aandeelhoudersvergadering, of AGM (Annual General Meeting), is een jaarlijkse vergadering waar aandeelhouders van een bedrijf samenkomen om belangrijke besluiten te nemen, waaronder over het dividend. Bedrijven als Shell zijn wettelijk verplicht zulke vergaderingen te organiseren. Royal Dutch Shell is een PLC (Public Limited Company), de Britse equivalent van een Naamloze Vennootschap (NV). Dit is een rechtspersoon waarvan het kapitaal verdeeld is in aandelen die vrij overdraagbaar zijn. De naamloze vennootschap is 'naamloos' omdat er bij de NV geen verplichting bestaat tot het houden van een register van aandeelhouders.

Elk jaar krijgen deze anonieme, niet-aansprakelijke aandeelhouders winst (dividend) uitbetaald over de aandelen die ze bezitten. Shell staat bekend om haar stabiele rendement waarmee ze aantrekkelijk wil blijven voor investeerders. Zo zien we bijvoorbeeld dat Shell er af en toe voor kiest om zelf aandelen terug te kopen – soms met geleend geld! -, waardoor de winst over minder aandelen verdeeld hoeft te worden en een aandeel dus winstgevender wordt. Tevens wordt de koers hierdoor kunstmatig hooggehouden. Dit zijn strategische keuzes, want elke euro kan natuurlijk maar één keer uitgegeven worden!

2. Het verzet tegen Shell kent een lange geschiedenis

Shell Must Fall is een nieuwkomer in een lange geschiedenis van verzet tegen Shell. Recent is er zelfs een tentoonstelling geweest over *'People Powered Movement against Shell'*. Deze Toolkit biedt helaas geen ruimte om alle eerdere strijd tegen Shell uit te lichten, maar we willen graag een paar voorbeelden beschrijven die voor ons als inspiratie dienen en wellicht ook anderen inspireren.

a. Verzet tegen Shell's betrokkenheid in Zuid-Afrika

Nog niet zo lang geleden was Shell in Nederland en Europa doelwit van militant verzet en een omvangrijke internationale boycotcampagne. Ondanks een handelsembargo van de Verenigde Naties steunde Shell het apartheidsregime in Zuid-Afrika. Dit regime had geen eigen oliebronnen en was volledig afhankelijk van import van olie, die Shell leverde. Ook exploiteerde Shell kolenmijnen in Zuid-Afrika, en was het de grootste buitenlandse investeerder. Daarom werd Shell het doel van een internationale boycot, en de focus van de divestment-campagne van officiële anti-apartheids organisaties in 1985. Niet veel later volgden ook directe acties vanuit lokale actiegroepen.

In november 1985 werden er in Nederland op één nacht dertien tankstations onbruikbaar gemaakt. Hierbij brandde één tankstation zelfs tot de grond af. Dit was het startschot voor misschien wel de meest omvangrijke sabotage- en actiecampagne in de Nederlandse geschiedenis. 'Slangensnijden' bij Shell tankstations werd een ware rage. Het was makkelijk te kopiëren en de tankstations waren overal te vinden, vaak op afgelegen plekken. In heel Nederland werden Shell-tankstations vernield. Er waren ook collectieve actienachten – met als record 34 tankstations die tegelijk werden aangepakt. De actierage verspreidde zich ook naar andere landen, en vooral in Denemarken, West-Duitsland en Zweden met veel resultaat.

Karin van 'Blij dat ik Snij': "En het is gewoon hun meest kwetsbare punt. Overal staan die stations, vaak op afgelegen plekken en zonder ingewikkelde middelen kun je de boel daar onbruikbaar maken. Heel democraties. Er steekt ook een sterke symboliek in. Shell kan zeggen wat 'ie wil, maar we hakken die slang eraf, of gooien troep in benzine en ze kunnen het spul niet verkopen. Punt. Het is vrij onschuldig, je jaagt er geen onschuldigen mee de stuipen op het lijf, maar toch effectief." <http://www.ravagedigitaal.org/1990/51/11.htm>

Volgens een woordvoerder van Shell zijn er minstens duizend tankstations tijdelijk onbruikbaar gemaakt dankzij activisten. Voor sommige actievoerders ging het slangensnijden niet ver genoeg – in het licht van het onrecht van apartheid gingen zij verder, bijvoorbeeld met brandstichting. Op die manier wilden ze Shell, als bondgenoot van het regime, schaden. De groep Revolutionaire Anti-Racistische Actie (RaRa) is bekend van

acties tegen vijf Makro-vestigingen, maar pleegde ook aanslagen op Shell infrastructuur. Uit een andere hoek werd in het voorjaar van 1989 een blokkade van het Shell-Lab in Amsterdam-Noord georganiseerd. Een brede coalitie bracht drie dagen lang duizenden actievoerders op de been als onderdeel van de *Spektakelblokkade*, vergelijkbaar met de oorspronkelijke plannen van Shell Must Fall om in mei 2020 de aandeelhoudersvergadering te blokkeren met duizenden mensen.

Deze geschiedenis van het verzet tegen Shell toont meerdere dingen: dat het bedrijf ook in het verleden winst boven alles stelde, maar ook dat actie daartegen niet ingewikkeld hoeft te zijn, kan rekenen op steun, en uiteindelijk succesvol kan bijdragen aan verandering. Wij zijn niet de eerste die in verzet komen, en hoewel we nog steeds tegen hetzelfde vieze bedrijf strijden, is het Apartheidsregime ondertussen verdwenen.

De geschiedenis geeft ook praktische input voor decentrale actiemogelijkheden. De acties bij tankstations in het verleden waren makkelijk te kopiëren door kleine groepjes. Met een relatief eenvoudige en veilige actie droeg men bij aan de strijd tegen apartheid. Ook kon een klein groepje zelf bepalen hoe ver ze wilden gaan. Sommige groepjes staken de boel in de fik, anderen deelden flyers uit. In het verleden waren er actiegolven die over heel de wereld Shell-tankstations tegelijkertijd troffen – leidt de zeespiegelstijging nu tot nieuwe golven? En hoe willen we dat die eruit zien?

De geschiedenis van het verzet tegen Shell's betrokkenheid in Zuid-Afrika leert dat wat materiële schade aan Shell pompstations niet genoeg was om de multinational te doen vallen. Zelfs de militante aanvallen eind jaren '80 dwongen Shell niet om Zuid-Afrika te verlaten. De acties leverden wel een bijdrage aan het ondermijnen van het apartheids-regime omdat ze de boycot-campagne tegen Shell in Zuid-Afrika versterkten. In 1988 riep zelfs de Wereldraad van Kerken 400 miljoen christenen op om het bedrijf te boycotten.

Begin 1990 werd Nelson Mandela vrijgelaten en werd de oppositiebeweging, het ANC, gelegaliseerd. Met gevoel van symboliek was één van de eerste daden van het ANC om het Shell hoofdkantoor in Johannesburg over te nemen en tot eigen kantoor te maken. De actiebeweging tegen Shell kwam hiermee ook langzaam ten einde. Met de vrijlating van Nelson Mandela en het einde van apartheid verdween de drijfveer en legitimering voor het verzet tegen Shell. Voor Shell Must Fall ligt dit anders – het gaat niet alleen over Shell's banden met dictatoriale regimes, of zijn mensenrechtenschendingen, milieurampen, belastingontwijking en bijdrage aan klimaatchaos; het gaat om al deze dingen samen – Shell zelf moet vallen. En niet over 100 jaar, maar nog in dit decennium.

Meer lezen?

Toen Shell met alle middelen belaagd werd in de jaren 1980, Kees Stad (waarop het bovenstaande groten-deels is geïnspireerd): <https://globalinfo.nl/Achtergrond/toen-shell-met-alle-middelen-belaagd-werd-in-de-jaren-1980>

b. Frontlinie gemeenschappen in verzet tegen Shell

Op plekken waar grondstoffen worden ontgonnen is er vrijwel altijd lokaal verzet. Of dit nu op de westkust van Ierland is waar de lokale gemeenschap in verzet kwam tegen een gasveld en pijpleiding van Shell, in Groningen, of het decennia lange verzet tegen Shell in de Niger Delta. Boeren, vissers, frontlinie gemeenschappen, vakbonden en groepen zoals de National Association for the Advancement of Colored People (NAACP), en inheemse, milieu- en mensenrechten NGO's, hebben de invloed van Shell op hun land, water en mensenrechten altijd aangevochten, zich er tegen verzet en aan de kaak gesteld.

Vaak is het verzet tegen fossiele multinationals in het mondiale Zuiden groter en militanter dan in rijke landen. De Movement for the Survival of the Ogoni People (MOSOP) wist in de Niger Delta, onder leiding van Ken Saro-Wiwa, aan het begin van de jaren '90 massaal verzet tegen Shell te mobiliseren. MOSOP werd zeer gewelddadig neergeslagen door het Nigeriaanse leger en de leiders werden in 1995 vermoord. Lees hier meer over deze geschiedenis: <https://code-rood.org/nl/2020/11/10/het-verhaal-van-de-ogoni/> Nadat de massale geweldloze beweging niet verder kwam, besloten enkele gemeenschappen om Shell dan maar met geweld te verwijderen. De Movement for the Emancipation of the Niger Delta (MEND) ontstond in 2005 en gaf Shell en andere multinationals een ultimatum om weg te gaan of gewelddadige aanvallen te verwachten. Een guerrillastrijd tegen olie infrastructuur begon, met snelle speedboten en aanvallen op olieplatforms, pijpleidingen, kantoren en kidnapping-acties. Op het hoogtepunt wist het verzet de olieproductie in de Niger Delta met meer dan een derde te verlagen – leidend tot hogere wereldwijde olieprijs. https://en.wikipedia.org/wiki/Movement_for_the_Emancipation_of_the_Niger_Delta

Het is belangrijk om de internationale verbindingen te maken. Om connecties te maken met het verzet tegen oliemultinationals in andere landen en om te begrijpen hoe kolonialisme nog altijd doorwerkt in ongelijke economische verhoudingen en kapitalistische uitbuiting van het mondiale Zuiden. Hier kun je bijvoorbeeld meer

lezen over de rol van Shell in Indonesië in het koloniale tijdperk, en het lokale verzet vanuit werknemers en de bevolking (artikel in het Engels): <https://futurebeyondshell.org/birth-of-a-corporate-colonial-player/>

In deze Toolkit richten we ons echter voornamelijk op de context in het Globale Noorden. Shell heeft haar hoofdkantoren in Nederland en het Verenigd Koninkrijk. We hebben dan ook een verantwoordelijkheid om het verzet tegen fossiel kapitaal hier dichtbij huis vorm te geven en op die manier gemeenschappen in andere landen te steunen.

3. Shell Must Fall campagne

Tientallen jaren is er met campagnes geprobeerd om van Shell een *betere multinational* te maken. Maar Shell bekommert zich nog steeds niet om de ecologische verwoesting die het creëert of de mensenlevens die het vernietigt. Zoals in het voorgaande duidelijk is beschreven, zal Shell nooit uit zichzelf doen wat nodig is: (1) fossiele brandstoffen in de grond laten en infrastructuur ontmantelen, (2) zorgen voor een eerlijke transitie voor arbeiders, (3) rechtvaardige compensatie en herstel garanderen voor getroffen gemeenschappen en ecosystemen en (4) een snelle omslag maken naar een gedecentraliseerde en gesocialiseerde energie democratie voor iedereen.

Daarom zeggen wij: SHELL MUST FALL! Het is tijd om de kantoren te sluiten, de boortorens te ontmantelen en de tankstations af te breken. It's Time to Make Shell History!

De naam

De naam Shell Must Fall is geïnspireerd door de Zuid Afrikaanse Rhodes Must Fall en Fees Must Fall campagnes, waarbij studenten opriepen tot dekolonisatie van het onderwijs en grootschalige sociale en economische veranderingen, waaronder het aanpakken van diepgeworteld racisme en ongelijkheid. De fossiele gigant Shell is gebouwd op dezelfde koloniale structuren en verergert bestaande ongelijkheid en (klimaat)racisme. Hier moet een einde aan komen. Net als de studentenactivisten van de campagnes in Zuid Afrika strijdt de Shell Must Fall campagne voor een systeemverandering en een meer rechtvaardige wereld.

Met Shell Must Fall bouwen we aan een beweging die sterk genoeg is om Shell te ontmantelen. Dit doen we door aan de ene kant de vele misdaden van Shell zichtbaar te maken en het bedrijf op zoveel mogelijk manieren tegen te werken. Aan de andere kant investeren we in onderzoek over wat er nodig is om een fossiele gigant als Shell te ontmantelen en hoe een toekomst zonder Shell er uit zou zien onder de titel *A Future Beyond Shell*. Dit onderzoek voedt onze acties en de boodschappen die we uitdragen over een toekomst zonder Shell.

Een beweging tegen Shell

In 2019 lanceerde Code Rood, samen met CLuB en de Gastivists, *Shell Must Fall* tijdens Shell's aandeelhoudersvergadering in Den Haag, tot grote ergernis van het bestuur van Shell. De eerste massale actie zou een grootschalige blokkade van de aandeelhoudersvergadering in 2020 zijn. Helaas moesten deze grote plannen op het laatste moment geannuleerd worden vanwege Corona.

Shell Must Fall is een beweging voor iedereen die zich kan vinden in de eisen (zie hoofdstuk 1, pagina 2) en doelen (zie hieronder) waarmee we de eisen stap voor stap dichterbij brengen. Alleen gezamenlijk kunnen we de macht van de fossiele industrie breken en Shell ontmantelen. In Deel 3 van deze actietoolkit beschrijven we de actieprincipes waar Shell Must Fall acties aan moeten voldoen.

De **doelen** van Shell Must Fall zijn:

- Het zichtbaar maken van het brede scala van **misdaden van Shell** voor een groot publiek: Deze misdaden gaan verder dan het veroorzaken van klimaatchaos en de waarheid daarover decennialang bagatelliseren, verdraaien en verdoezelen. Shell is ook schuldig aan mensenrechtenschendingen, corruptie, belastingontduiking en greenwashing. Het plaatsen van winst boven mensen en natuur zit diepgeworteld in alle lagen en facetten van het bedrijf. **Shell kan en gaat niet veranderen in een bedrijf waarin een duurzame, eerlijke en rechtvaardige toekomst voorop staat.**

- Met deze campagne willen we Shell zoveel mogelijk **reputatieschade** toebrengen, waardoor partners en aandeelhouders zich terugtrekken, medewerkers minder trots zijn op hun werkgever en mogelijk zelfs weggaan, politici Shell geen voordeeltjes meer toe zullen spelen of mee laten praten over beleid, en consumenten Shell zullen boycotten.
- In samenwerking met partners zullen we **onderzoek** doen naar wat er nodig is om een fossiele multinational als Shell te ontmantelen en hoe een toekomst zonder Shell eruit ziet.
- Daarnaast zullen we met deze campagne **het onderliggende systeem** zichtbaar maken dat klimaatontwrichting, uitbuiting en natuurvernietiging veroorzaakt: kapitalisme en kolonialisme, en de dwarsverbanden met andere onderdrukkende machtssystemen zoals racisme, seksisme en fascisme.
- We dragen bij aan het **politiseren en radicaliseren van de klimaatbeweging** en bouwen aan een beweging van gelijkgezinde organisaties en mensen met wie we in gezamenlijkheid – maar vanuit verschillende strategieën – Shell (en bedrijven zoals Shell) ten val te brengen.
- Last but not least, willen we binnen deze campagne de **systeemverandering** die we voor ogen hebben zo goed mogelijk in praktijk brengen en gezamenlijk een toekomstvisie ontwikkelen voor een ander, duurzamer en rechtvaardiger systeem.

a. Shell Must Fall beweging: samenwerking en decentrale acties

Hoewel een massale blokkade een hele goede manier is om een grote groep mensen te betrekken bij Shell Must Fall, is het niet de enige manier om een sterke beweging bouwen. Samenwerking met en mobilisatie van allerlei actiegroepen wiens doelen overeenkomen met de Shell Must Fall doelen kan ook op een andere manier vorm krijgen: bijvoorbeeld door het organiseren van decentrale acties. In 2020 hebben we op verschillende momenten decentrale actiedagen georganiseerd, waarbij groepen in Nederland en daarbuiten onder de #ShellMustFall in actie kwamen.

In januari 2020 vond de Shell Must Fall Everywhere actieweek plaats. Als onderdeel van deze actieweek kwamen mensen in verschillende Nederlandse steden in actie tegen Shell. In Amsterdam werden bijvoorbeeld op het Beursplein handafdrukken van (nep) olie en bloed achtergelaten op een groot logo van Shell, om daarmee de vernietigende impact van hun activiteiten te onderstrepen. In Den Haag werd in samenwerking met Extinction Rebellion de toegang tot het hoofdkantoor van Shell geblokkeerd, waarbij ongeveer 25 mensen werden opgepakt.

In plaats van een massa-actie organiseerden we in mei 2020 decentrale, corona-proof acties. Er werd, op anderhalve meter afstand, gedemonstreerd bij het hoofdkantoor in Den Haag. In Praag bezette de Tsjechische klimaat actiegroep Limity jsme my een drietal tankstations van Shell. In Berlijn eiste Ende Gelände met een fietsdemo de ontmanteling van Shell. Bij verscheidene Shell tankstations in Nederland en Denemarken werden de tankslangen met fietsslots vastgeketend waardoor ze onbruikbaar waren. Verder waren er nog talloze kleine acties in België, Duitsland en Nederland. Tenslotte organiseerde Climáximo in Portugal een online protest via Manif.app met meer dan honderd mensen. Meer lezen: <https://code-rood.org/nl/2020/05/21/actie-in-tijden-van-corona-decentraal/>

b. Herdenkingsacties voor de Ogoni 9

Op 10 november 1995 werden negen Nigeriaanse activisten uit Ogoniland opgehangen, vanwege hun (vreedzame) verzet tegen Shell. Een van de negen mannen, die later bekend kwamen te staan als de Ogoni 9, was de bekende Nigeriaanse schrijver en politiek leider Ken Saro-Wiwa. Lees hier meer over de moorden op de Ogoni 9 en Shell's rol: <https://code-rood.org/nl/2020/11/10/het-verhaal-van-de-ogoni/>

Precies 25 jaar na de moord op de Ogoni 9 organiseerden we op 10 november 2020 negen herdenkingsacties bij Shell-locaties en bij organisaties die samenwerken met Shell. Hierbij waren onder andere Extinction Rebellion, Climbers4Climate, Doorbaak, Reclame Fossilvrij en Fossil Free Culture betrokken. Meer lezen over deze actie: <https://code-rood.org/nl/2020/11/10/solidariteitsacties-ogoni-9-10-november-2020/>

c. Reflecties

Ook in corona-tijden kunnen (en moeten!) we blijven actievoeren, al zal het soms op een kleinere schaal moeten. Shell zit vrijwel overal ter wereld – en er zijn daarmee ook vrijwel overal actiedoelwitten. Decentrale acties missen soms de collectieve energie van een massa-actie, maar onder een campagne voel je je met

een klein groepje alsnog onderdeel van een grotere beweging. In sommige gevallen kunnen decentrale acties mogelijk zelfs meer impact maken, aangezien ze voor de autoriteiten en Shell mogelijk onverwacht zijn dan een vooraf aangekondigde massa-actie. Een groot voordeel van decentrale acties is dat verschillende groepen zelf een actie kunnen plannen, in hun eigen omgeving en passend bij hun eigen mate van actiebereidheid.

Tot nu toe hebben we helaas ook gemerkt dat de landelijke media-impact van onze decentrale acties beperkt is. De acties worden gerapporteerd in de lokale media, maar het Shell Must Fall verhaal – het ter discussie stellen van het bestaansrecht van multinationals als Shell – bereikte de mainstream bijna niet. Tegelijkertijd merken we dat de acties wel helpen bij het populariseren van het “Must Fall” idee binnen de klimaatbeweging zelf, zowel in Nederland als daarbuiten. Daar wordt het bestaansrecht van fossiele multinationals steeds meer in twijfel getrokken, terwijl ‘hervormen’ en ‘van binnenuit veranderen’ eerder de norm was.

Reflecteren op waar we staan als beweging en de politieke, economische en sociale context waarin we opereren is belangrijk om strategische keuzes te maken bij toekomstige acties. Hoewel de impact van elke actie nooit van tevoren vaststaat en vaak onverwachte elementen heeft, kunnen we ons verzet slim en strategisch vormgeven waarbij verschillende groepen verschillende rollen kunnen spelen binnen een diversiteit aan tactieken.

4. Waar staan we nu als klimaatbeweging

Momentum voor de klimaatbeweging

De afgelopen jaren is de klimaatbeweging en de publieke bereidheid om in actie te komen voor het klimaat flink gegroeid. In 2019 zagen we een enorm **momentum** voor de klimaatbeweging: Extinction Rebellion verspreidde zich overal ter wereld, met overal groepen mensen die vaak voor het eerst aan de slag gingen met het organiseren van burgerlijke ongehoorzaamheid tegen de klimaatcrisis; Het was een zomer van klimaatkampen, op steeds meer plekken, vaak gekoppeld aan massale acties; Twee Ende Geländes met meer deelnemers dan ooit; Een Hambacher Forst dat voor het eerste keer in decennia niet kleiner was na de winter; En natuurlijk de massale scholierenstakingen van Fridays For Future: een nieuwe generatie die wereldwijd meer mensen de straat op dreef tegen de klimaatcrisis dan ooit tevoren.

Het momentum lijkt in de kiem gesmoord door corona, maar is in feite nog springlevend. Een groeiend aantal mensen maakt zich zorgen over de klimaatcrisis en vindt dat er veel te weinig gebeurt. Dat bleek bijvoorbeeld uit een survey onder de lokale organizers van het Klimaatalarm van maart 2021. Het Klimaatalarm was voor twee derde van de lokale organizers het eerste klimaatprotest dat ze hebben georganiseerd. Voor één derde was het zelfs het eerste klimaatprotest waar ze aan hebben deelgenomen.

Tegelijkertijd is de klimaatbeweging nog jong, weinig zelfverzekerd en georganiseerd, en ontbreekt er een duidelijke gezamenlijke politieke visie. Het lijkt soms of we het wiel helemaal opnieuw moeten uitvinden. Doordat er veel nieuwe mensen in de beweging zijn, en vrijwilligers beperkt zijn in hun tijd, is er weinig gevoel van een gezamenlijke geschiedenis en gezamenlijke lessen. We moeten er dus aan werken om de klimaatbeweging beter georganiseerd te krijgen, bijvoorbeeld door middel van sterke lokale groepen en lokale coalities. Ook het ontwikkelen van een **sterke politieke visie en gezamenlijk narratief**, waarin klimaatrechtvaardigheid en anti-kapitalisme centraal staan, is essentieel. We kunnen gezamenlijk lessen trekken van strijden en actiegroepen uit het verleden en in andere landen.

Weinig diversiteit in tactieken

De huidige klimaatbeweging maakt vooral gebruik van legale demonstraties en geweldloze burgerlijke ongehoorzaamheidsacties, zoals blokkades en verstoringen. Hoewel deze tactieken belangrijk en nuttig zijn, vragen klimaatactivisten zich ook af of de urgentie van de klimaatcrisis niet vraagt om stevigere acties zoals het (al dan niet tijdelijk) onklaar maken van machines of fossiele infrastructuur. Actietactieken die in het recente verleden veel werden toegepast, lijken op dit moment veel minder breed geaccepteerd – niet op de laatste plaats binnen de beweging zelf -, terwijl de ernst van het probleem alleen maar groter is geworden.

Er heerst een vrij sterke overtuiging dat ‘geweldloos’ verzet de meest effectieve en enige strategisch juiste keus is. Door verder te gaan dan burgerlijke ongehoorzaamheid zou sympathie en draagvlak in de samenleving verdwijnen, en daarmee de potenties voor een grotere beweging. Dit is een meer dan terechte afweging. Vaak wordt echter ook beweerd dat de geschiedenis aantoont dat sociale verandering het beste bereikt kan worden met geweldloos verzet. Daarbij wordt verwezen naar de afschaffing van de slavernij, de suffragettes, de onafhankelijkheid van India, de Amerikaanse burgerrechtenbeweging, de strijd tegen apartheid en de Arabische lente. Hoewel geweldloze actie een belangrijke rol speelde in al deze bewegingen, was in alle gevallen ook sabotage en vernieling van eigendom onderdeel van het verzet.

Verschillende groepen kunnen binnen een beweging verschillende rollen spelen en die allemaal op hun eigen manier bijdragen aan een gezamenlijk narratief.

Het tijdperk van de fossiele industrie loopt af

Zoals beschreven in hoofdstuk 1.c. hierboven bevindt de fossiele industrie zich in een crisis. En dat is een kans voor de klimaatbeweging: <https://code-rood.org/nl/2020/04/10/2020-is-een-rampjaar-voor-de-olie-industrie-en-dat-is-een-enorme-kans-voor-de-klimaatbeweging/>

Het is nu aan ons om een beweging naar een duurzame toekomst in gang te zetten die niet gestoeld is op dezelfde principes van uitbuiten en eeuwige groei die de huidige crisis heeft veroorzaakt.

De samenleving polariseert, ongelijkheid neemt toe

Verder zien we ook dat de samenleving steeds meer gepolariseerd raakt, onder andere door de steeds verder groeiende ongelijkheid van de laatste decennia. Het corona-virus verergert deze ongelijkheid en de polarisering. Extreemrechts wint terrein met een narratief waarin migranten en 'links' alle problemen veroorzaken, terwijl linkse narratieven onvoldoende voet aan de grond krijgen en linkse politiek ernstig verdeeld is. De rechterkant geeft klimaatbeleid geen prioriteit (of ontkent zelfs de noodzaak) en bewaakt de macht van multinationals onder het mom van 'het behoud van banen'. Het neoliberalisme is hier nog springlevend.

Rechts en extreemrechts slagen er in toenemende mate in om werkende mensen tegenover de klimaatbeweging te positioneren. Dit is iets waar we als klimaatbeweging nog niet goed op gereageerd hebben. Ook in de Shell Must Fall campagne moeten we hier nog stappen zetten. Een van onze eisen is een rechtvaardige transitie voor werknemers, maar we hebben nog geen helder plan hoe we ons met werknemers kunnen verbinden en samen op kunnen trekken. Arbeiders kunnen een belangrijke rol spelen. Als zij een dag staken kunnen ze meer bereiken dan een massa-actie van de klimaatbeweging.

Het is belangrijk om juist nu werknemers uit de oliesector duidelijk te maken dat zij baat hebben bij een door de overheid ondersteunde overstap naar een duurzame en toekomstbestendige industrie. ... Dit betekent wel dat we een duidelijk onderscheid moeten maken tussen de werknemers enerzijds en aandeelhouders en management anderzijds: Je krijgt mensen niet overstag door iedereen in de oliesector crimineel noemen. Dit sluit naadloos aan bij de principes van de People's Bailout: Red medewerkers en gemeenschappen, niet de bazen. Het betekent ook dat de noodzaak van rechtstreeks contact tussen klimaatactivisten en mensen uit de oliesector en hun vakbonden extra belangrijk is geworden.

Uit: <https://code-rood.org/nl/2020/04/10/2020-is-een-rampjaar-voor-de-olie-industrie-en-dat-is-een-enorme-kans-voor-de-klimaatbeweging/>

Wat betekent deze analyse voor ons?

Vanuit deze analyse trekken we drie belangrijke conclusies die vorm zullen geven aan onze activiteiten en prioriteiten in de komende periode:

1. Een sterk verhaal ontwikkelen en consistent uitdragen vertellen waarin klimaatrechtvaardigheid en sociale rechtvaardigheid centraal staan

We moeten een narratief omarmen waarin het duidelijk wordt dat het voor iedereen (behalve voor de bazen en de allerrijksten) beter is als Shell op een gecontroleerde manier valt: voor werknemers, het klimaat, frontlinie gemeenschappen, ecosystemen en de samenleving. We moeten zorgen dat we een overtuigend narratief uitdragen als tegenwicht tegen rechtse anti-migrant en pro-kapitalistische narratieven. In plaats daarvan moeten we een verhaal vertellen waarin we (1) het probleem van ongelijkheid aankaarten door het bekritisieren van de systemen die zorgen voor een steeds grotere concentratie van geld bij een steeds kleinere groep en (2) duidelijk maken dat we de klimaatcrisis en de ecologische crisis op een rechtvaardige manier kunnen aanpakken.

2. Inzetten op verdere bewegingsopbouw

We moeten werken aan een sterkere, slagvaardige en strategische klimaatbeweging, zowel in eigen land als internationaal. Corona heeft ons gedwongen ons meer online te organiseren en we zijn hier langzaam aan gewend geraakt. Dit biedt kansen om op afstand samen te werken en plannen af te stemmen. Daarnaast

kunnen we nog meer inzetten op het opzetten en versterken van lokale groepen en lokale coalities die zelfstandig opereren en in staat zijn gezamenlijk op te trekken.

3. Een diversiteit aan tactieken omarmen

We kunnen strategischer nadenken over het inzetten van een diversiteit aan tactieken, afhankelijk van de doelen die we nastreven. Directe acties, burgerlijke ongehoorzaamheid en bepaalde vormen van sabotage zoals het onklaar maken van fossiele infrastructuur kunnen de urgentie van de klimaatcrisis zichtbaar maken en worden gelegitimeerd door de ernst van klimaatontwrichting. Bovendien kunnen ze vaak schadelijke praktijken direct aanpakken. Al dan niet legale acties met een sterke symbolische waarde zijn belangrijk om het verhaal van klimaatrechtvaardigheid te vertellen en een brede achterban aan ons te binden. Bovendien kunnen symbolische acties ervoor zorgen dat mensen zich organiseren, dat ze contacten opdoen, dat ze dingen doen die ze misschien nog nooit gedaan hadden. Dit draagt allemaal bij aan een sterkere en beter georganiseerde klimaatbeweging.

Al deze tactieken zijn belangrijk. Groepen kunnen zelf een afweging maken welke vorm bij hen past en welke, binnen de context waarin ze opereren, het meest effectief zal zijn. Per actie zijn er bovendien verschillende doelen, waardoor ook de tactieken kunnen verschillen: als je wilt groeien als groep kan een legale demo nuttig zijn. Als je een ervaren groep hebt, behoort directe actie tot de mogelijkheden. Massa mobilisaties en acties, klimaatkampen en militante decentrale acties kunnen elkaar juist versterken.

Meer lezen over verschillende actietactieken en veranderingstheorieën

- *This Is an Uprising: How Nonviolent Revolt Is Shaping the Twenty-First Century*, Mark & Paul Engler – een overzicht van strategische geweldloze actie om het publieke debat te beïnvloeden en politiek te veranderen;
- *How to blow up a pipeline*, Andreas Malm – toegankelijk boek dat pleit voor radicalisering van tactieken om klimaatverandering tegen te gaan.
- *How non-violence protects the State*, Peter Gelderloos - <http://theanarchistlibrary.org/library/peter-gelderloos-how-nonviolence-protects-the-state>
- Veel bijzonder lezenswaardige artikelen over la ZAD en het verzet tegen een vliegveld: <https://zadforever.blog/>
- *How to win campaigns - Communications for change*, Chris Rose - A practical guide for creating and running successful campaigns
- <https://www.beautifultrouble.org> – Creative tools for a more just world

5. De weg vooruit

We hopen dat dit deel van de Shell Must Fall-toolkit heeft bijgedragen aan nieuwe ideeën en gesprekken tussen activisten en in actiegroepen. In deel 2 en 3 van de toolkit geven we meer praktische tips en inspiratie voor het organiseren van een Shell Must Fall-actie. We willen je bedanken voor het lezen van de toolkit en je inzet om Shell te laten vallen © De strijd voor een betere toekomst is niet gemakkelijk en we kunnen het alleen samen doen. We kijken ernaar uit om samen te werken met actiegroepen over de hele wereld, in solidariteit, waarbij we het harde werk, de vreugde, de successen en de verliezen waarmee we worden geconfronteerd kunnen delen. We staan niet alleen, laten we samen geschiedenis schrijven: Let's make Shell History!